

دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور - مرکز تهران

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

«پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم تربیتی»

گرایش برنامه ریزی درسی

مطالعه راهکارهای ارتقاء رتبه دانشگاه پیام نور در رتبه بندی های
داخلی و خارجی

نگارش: اشرف شوریابی

استاد راهنما: آقای دکتر بهمن زندی
استاد مشاور: آقای دکتر محمد رضا سرمدی

شهریور ۱۳۸۹

چکیده:

رتبه بندی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در کشورها با هدف سنجش عملکرد دانشگاهها و به کارگیری نتایج آن در جذب دانشجویان و کسب منابع مالی جدید صورت می گیرد. این رتبه بندیها در سطوح ملی، منطقه ای، قاره ای و یا جهانی صورت می گیرد.

این پژوهش به منظور بررسی نسبی عملکرد دانشگاه پیام نور و مقایسه آن با سایر دانشگاهها و مطالعه و ارائه راهکارهای ارتقاء جایگاه دانشگاه پیام نور در رده بندی دانشگاههای داخلی و خارجی انجام شده است. پژوهش حاضر از نوع تحقیق توسعه ای است. جامعه آماری تحقیق شامل: کلیه اسناد رسمی مربوط به فرضیه های پژوهش، که به صورت تمام شماری مورد بررسی قرار گرفته و گروه دوم جامعه آماری، ۴۰ نفر از مدیران (شامل: معاونین، روسای دانشکده ها و مدیران گروه های آموزشی) و اعضاء هیات علمی با سابقه سازمان مرکزی دانشگاه پیام نور، که به طور تصادفی انتخاب شدند. به دلیل چند بعدی بودن و پیچیدگی این مطالعه در بخشهای مختلف آن از روش شناسی های متفاوتی شده است مانند: اسنادی- کتابخانه ای، تطبیقی، تحلیل محتوا و فرا تحلیل (خبرگی). روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق فیش برداری و مصاحبه است. در این پژوهش ابتدا با توجه به اطلاعات به دست آمده از پنج دانشگاه که شامل برترین دانشگاه جهان، برترین دانشگاه آسیا، برترین دانشگاه خاورمیانه، برترین دانشگاه اسلامی؛ و برترین دانشگاه ایران و مقایسه آنها در شاخص های رتبه بندی با دانشگاه پیام نور، ابتدا به ارزیابی این دانشگاهها پرداختیم و سپس با مشخص کردن نقاط ضعف دانشگاه پیام نور، به مطالعه راهکارها جهت ارتقاء رتبه دانشگاه پیام نور پرداختیم. با مصاحبه ای که با ۴۰ نفر از مدیران (معاونین و...) و اعضاء هیات علمی با تجربه سازمان مرکزی دانشگاه پیام نور صورت پذیرفت در زمینه ارتقاء شاخص های موثر در سه رتبه بندی معروف (شانگهای، تایمز و وب سنجی) و شاخص رتبه بندی دانشگاههای داخلی (تعداد مقالات) نظرخواهی شد. ۱۲ سوال در زمینه شاخص ها طراحی شد. با مصاحبه صورت پذیرفته راهکارهایی در زمینه شاخص های موثر در رتبه بندی ها مانند: مبانی (راهکار) ارتقاء اعضاء هیات علمی، مبانی (راهکار) ارتقاء پژوهش، مبانی (راهکار) ارتقاء مقالات، مبانی (راهکار) ارتقاء وجهه دانشگاه (راهبردهای ارزیابی بیرونی)، مبانی (راهکار) ارتقاء ارتباطات ملی و بین المللی دانشگاه، مبانی (راهکار) ارتقاء اختراعات، مبانی (راهکار) ارتقاء ظرفیت های فیزیکی و تجهیزات و امکانات بدست آمد.

کلید واژه: رتبه بندی- رتبه بندی داخلی- رتبه بندی خارجی- دانشگاه پیام نور

فهرست

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ بیان مسئله
۳	۳-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق
۴	۴-۱ اهداف تحقیق
۴	۵-۱ سوالات تحقیق
۵	۶-۱ فرضیات تحقیق
۵	۷-۱ اصطلاحات و واژه ها
۶	۱-۷-۱ راهکار
۶	۲-۷-۱ ارتقاء
۶	۳-۷-۱ رتبه
۶	۴-۷-۱ دانشگاه
۶	۵-۷-۱ دانشگاه پیام نور
۷	۶-۷-۱ رتبه بندی
۷	۷-۷-۱ رتبه بندی داخلی
۷	۸-۷-۱ رتبه بندی خارجی
۷	۹-۷-۱ شاخص
۷	۱۰-۷-۱ کیفیت
۸	۱۱-۷-۱ ارزیابی
۸	۱۲-۷-۱ ارزیابی کیفیت
۸	۱۳-۷-۱ اعتبارسنجی
۹	فصل دوم: پیشینه تحقیق
۱۰	۱-۲ بخش اول: پیشینه تحقیق و مبانی نظری
۱۰	۱-۱-۲ مقدمه

۱۰	۲-۱-۲	مروری بر پژوهشهای انجام شده
۱۰	۱-۲-۱-۲	پیشینه تحقیق در خارج کشور
۱۴	۲-۲-۱-۲	پیشینه تحقیق در داخل کشور
۲۱	۳-۱-۲	مروری بر مبانی نظری تحقیق
۲۱	۱-۳-۱-۲	کیفیت
۲۲	۲-۳-۱-۲	قضاوت درباره کیفیت دانشگاه
۲۳	۳-۳-۱-۲	شاخص های کمی و کیفی
۲۵	۴-۱-۲	اعتبارسنجی
۲۶	۱-۴-۱-۲	مولفه های اصلی اعتبارسنجی
۲۷	۲-۴-۱-۲	فرایند اعتبارسنجی
۲۷	۳-۴-۱-۲	انواع اعتبارسنجی
۲۸	۴-۴-۱-۲	دلایل عدم توجه سیستم آموزش عالی به پیاده سازی الگوی اعتبارسنجی
۲۹	۵-۴-۱-۲	فواید اعتبار سنجی در آموزش عالی
۳۲	۵-۱-۲	ارزیابی
۳۳	۶-۱-۲	ارزیابی درونی
۳۳	۱-۶-۱-۲	مراحی ارزیابی درونی
۳۵	۲-۶-۱-۲	معیارهای ارزیابی درونی
۳۷	۷-۱-۲	مدل های مختلفی از رتبه بندی
۳۷	۱-۷-۱-۲	رتبه بندی صفحات وب
۳۸	۲-۷-۱-۲	رتبه بندی پرجمعیت ترین شهرهای جهان
۴۰	۳-۷-۱-۲	رتبه بندی فیفا
۴۲	۴-۷-۱-۲	بزرگترین موسسه رتبه بندی دنیا
۴۲	۸-۱-۲	رتبه بندی
۴۴	۹-۱-۲	انواع رتبه بندی دانشگاهها
۴۴	۱-۹-۱-۲	رتبه بندی آموزشی دانشگاه های جهان SJTU
۴۵	۲-۹-۱-۲	نشریه آموزش عالی (تایمز) - موسسه رتبه بندی دانشگاه ها QS
۴۵	۳-۹-۱-۲	وبومتریک
۴۶	۴-۹-۱-۲	نشریه نیوزویک
۴۶	۵-۹-۱-۲	فاکتور جی
۴۷	۶-۹-۱-۲	رتبه بندی حرفه ای دانشگاه های دنیا
۴۷	۷-۹-۱-۲	رتبه بندی عملکرد مقالات علمی
۴۷	۸-۹-۱-۲	رتبه بندی دانشگاه ووهان

۴۸	۱۰-۱-۲ شاخص های رتبه بندی
۴۸	۱-۱۰-۱-۲ شاخص های رتبه بندی شانگهای
۴۹	۲-۱۰-۱-۲ شاخص های رتبه بندی تایمز
۵۰	۳-۱۰-۱-۲ شاخص های رتبه بندی وب سنجی
۵۱	۱۱-۱-۲ اهمیت رتبه بندی وبومتریک
۵۴	۱۲-۱-۲ رتبه بندی دانشگاههای جهان اسلام
۵۶	۱۳-۱-۲ حضور ایران در جمع برترین دانشگاههای جهان
۵۶	۱۴-۱-۲ رتبه بندی دانشگاههای کشور
۵۷	۱۵-۱-۲ شاخص های رتبه بندی
۵۸	۱۶-۱-۲ آموزش عالی
۶۰	۱۷-۱-۲ بررسی شاخص های ارتقاء دانشگاه
۶۰	۱-۱۷-۱-۲ پژوهش
۶۴	۲-۱۷-۱-۲ ارتباطات بین المللی علمی و دانشگاهی
۶۶	۳-۱۷-۱-۲ مقالات علمی
۶۹	۴-۱۷-۱-۲ فناوری اطلاعات و ارتباطات
۷۰	۵-۱۷-۱-۲ هیات علمی
۷۱	۶-۱۷-۱-۲ بودجه
۷۲	۷-۱۷-۱-۲ رهبری و مدیریت در دانشگاه
۷۳	۸-۱۷-۱-۲ قطب علمی
۷۴	۱۸-۱-۲ دانشگاه پیام نور یک دانشگاه انبوه
۷۶	۱۹-۱-۲ آموزش از راه دور
۷۹	۲-۲ بخش دوم: آسیب شناسی وضعیت آموزش عالی ایران
۷۸	۱-۲-۲ مقدمه
۸۲	۲-۲-۲ ابهامات و مشکلات رتبه بندی دانشگاهها
۸۵	۳-۲-۲ آسیب شناسی مدیریت در دانشگاهها
۸۶	۱-۳-۲-۲ دانشگاهها و مدیریت های کم ثبات
۹۳	۴-۲-۲ آسیب شناسی پژوهش در دانشگاههای ایران
۹۳	۱-۴-۲-۲ پژوهش؛ مسئله امروز دانشگاه ها
	۲-۴-۲-۲ تحقیقات انجام شده در مورد چالشها و موانع انجام پژوهش و راهکار های ارائه شده در
۹۵	دانشگاههای ایران
۹۸	۳-۴-۲-۲ عوامل موثر بر پژوهش
۱۰۰	۵-۲-۲ آسیب شناسی هیات علمی در دانشگاههای ایران

- ۱۰۲ ۱-۵-۲-۲ دسته بندی موانع و مشکلات پژوهش در ایران
- ۱۰۳ ۲-۵-۲-۲ پنج عامل جهت گرایش اعضاء هیات علمی به انجام پژوهش
- ۱۰۵ ۳-۵-۲-۲ چالشهای تولید علم در دانشگاههای ایران
- ۱۰۸ ۶-۲-۲ آسیب شناسی همکاری های بین المللی در دانشگاههای ایران
- ۱۱۰ ۱-۶-۲-۲ چالشهای همکاری های بین المللی آموزش عالی در ایران
- ۱۱۰ ۲-۶-۲-۲ هشت سیاست و روش کلیدی برای بهبود همکاری های بین المللی آموزش عالی در ایران
- ۱۱۴ ۷-۲-۲ آسیب شناسی بودجه تحقیقات (سهم پژوهش) در دانشگاههای ایران
- ۱۱۶ ۸-۲-۲ موانع توسعه علم در ایران
- ۱۱۷ ۹-۲-۲ موانع تولید علم از نظر دکتر هداوند
- ۱۲۴ ۱۰-۲-۲ تدابیری برای مبارزه به فقر علمی/پژوهشی و نیز فرار مغزها
- ۱۲۵ ۱۱-۲-۲ آسیب شناسی کتابخانه های دانشگاهی در ایران
- ۱۲۸ ۱۲-۲-۲ آسیب پذیری خلاقیت و نوآوری در دانشگاه

فصل سوم: روش تحقیق

- ۱۲۹ ۱-۳ مقدمه
- ۱۳۰ ۲-۳ نوع تحقیق
- ۱۳۰ ۳-۳ روش و ابزار گردآوری اطلاعات
- ۱۳۲ ۴-۳ جامعه آماری
- ۱۳۲ ۵-۳ روش نمونه گیری
- ۱۳۲ ۶-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: یافته های تحقیق

- ۱۳۴ ۱-۴ بخش اول: مقایسه ۵ دانشگاه
- ۱۳۶ ۱-۱-۴ مقدمه
- ۱۳۵ ۲-۱-۴ برترین دانشگاهها
- ۱۳۷ ۳-۱-۴ دانشگاه تهران
- ۱۴۰ ۴-۱-۴ دانشگاه هاروارد
- ۱۴۱ ۵-۱-۴ دانشگاه توکیو
- ۱۴۲ ۶-۱-۴ دانشگاه هبرو بیت المقدس
- ۱۴۳ ۷-۱-۴ دانشگاه پیام نور
- ۱۴۷ ۸-۱-۴ مقایسه ۵ دانشگاه (هاروارد، توکیو، هبرو، دانشگاه تهران و دانشگاه پیام نور) در شاخص های رتبه بندی
- ۱۵۰ ۹-۱-۴ رتبه دانشگاه پیام نور در رتبه بندی دانشگاههای کشور

۱۵۱	۲-۴ بخش دوم: مصاحبه
۱۵۱	۱-۲-۴ مقدمه
۱۵۲	۲-۲-۴ راهکارهای مدیران و اعضای هیات علمی سازمان مرکزی دانشگاه پیام نور در زمینه ارتقاء رتبه پیام نور در رتبه بندی های داخلی و خارجی
۱۸۰	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۸۱	۱-۵ مقدمه
۱۸۴	۲-۵ پاسخ به سوالات پژوهش
۱۸۴	۱-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء اعضای هیات علمی
۱۸۵	۲-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء پژوهش
۱۸۷	۳-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء مقالات
۱۸۸	۴-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء وجهه دانشگاه
۱۸۸	۵-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء ارتباطات ملی و بین المللی
۱۸۹	۶-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء اختراعات
۱۹۰	۷-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء دانشجویان
۱۹۱	۸-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء کارکنان
۱۹۱	۹-۲-۵ مبانی (راهکار) ارتقاء ظرفیت فیزیکی و تجهیزات و امکانات
۱۹۲	۳-۵ راهکارهای پیشنهاد شده با توجه به فرضیات تحقیق
۱۹۶	۴-۵ نتیجه گیری
۱۹۶	۵-۵ محدودیت های تحقیق
۱۹۷	۶-۵ پیشنهادات محقق
۲۰۰	منابع و ماخذ
۲۱۰	پیوست ۱ (مقایسه دانشگاه پیام نور با ۹ دانشگاه برتر کشور)
۲۱۶	پیوست ۲ (سوالات مصاحبه)

فهرست جداول

۳۸	جدول ۱-۲. رتبه بندی پرجمعیت ترین شهرهای جهان
۴۰	جدول ۲-۲. امتیاز بازیهای مختلف
۴۱	جدول ۳-۲. وزن کنفدراسیون ها
۴۸	جدول ۴-۲. شاخص های رتبه بندی موسسه شانگهای
۴۹	جدول ۵-۲. شاخص های رتبه بندی موسسه تایمز
۵۰	جدول ۶-۲. شاخص های رتبه بندی موسسه وب سنجی
۵۴	جدول ۶-۲. شاخص های رتبه بندی دانشگاههای جهان اسلام
۷۹	جدول ۷-۲. رتبه و جایگاه ایران در حوزه های آموزش، پژوهش و فناوری در بین ۱۴ کشور منطقه در سال ۱۳۸۷
۹۳	جدول ۸-۲. روسای دانشگاه پیام نور از بدو تاسیس تاکنون
۱۳۵	جدول ۱-۴. رتبه بندی وب (۲۰۱۰)
۱۳۶	(سال ۲۰۰۹) SJTU رتبه بندی شانگهای جدول ۲-۴.
۱۳۷	جدول ۳-۴. رتبه بندی تایمز (۲۰۰۹)
۱۳۹	جدول ۴-۴. چکیده اطلاعات دانشگاه تهران سال ۱۳۸۸
۱۴۰	جدول ۵-۴. چکیده اطلاعات دانشگاه هاروارد سال ۲۰۰۹
۱۴۱	جدول ۶-۴. چکیده اطلاعات دانشگاه توکیو سال ۲۰۰۹
۱۴۳	جدول ۷-۴. چکیده اطلاعات دانشگاه هبرو سال ۲۰۰۹
۱۴۵	جدول ۸-۴. دانشگاه پیام نور در سال ۸۸
۱۴۷	جدول ۱-۹-۴. تعداد هیات علمی (مقایسه ۵ دانشگاه)
۱۴۷	جدول ۲-۹-۴. تعداد دانشجویان (مقایسه ۵ دانشگاه)
۱۴۸	جدول ۳-۹-۴. تعداد کتابهای کتابخانه (مقایسه ۵ دانشگاه)
۱۴۸	جدول ۴-۹-۴. تعداد مراکز تحقیقاتی (مقایسه ۵ دانشگاه)
۱۴۹	جدول ۵-۹-۴. تعداد اختراعات و جوایز علمی (مقایسه ۵ دانشگاه)
۱۴۹	جدول ۶-۹-۴. بودجه (مقایسه ۵ دانشگاه)
۲۱۰	جدول الف-۱. نوع دانشگاه (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۰	جدول الف-۲. سال تاسیس (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۱	جدول الف-۳. تعداد دانشکده (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۱	جدول الف-۴. تعداد مراکز تحقیقاتی (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۱	جدول الف-۵. تعداد دانشجویان (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۲	جدول الف-۶. تعداد اعضاء هیات علمی (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۲	جدول الف-۷. تعداد کتابهای کتابخانه (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)

۲۱۳	جدول الف - ۸. تعداد نشریات و پایگاههای اطلاعاتی (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۳	جدول الف - ۹. بودجه پژوهشی (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۴	جدول الف - ۱۰. قطب علمی (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۴	جدول الف - ۱۱. تعداد مقالات (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)
۲۱۵	جدول ب - ۱. رتبه دانشگاهها (مقایسه ۹ دانشگاه کشور)

فصل اول

کلیات تحقیق

در این فصل کلیات تحقیق شامل، مقدمه، بیان مسئله، اهمیت و ضرورت مسأله، اهداف تحقیق، سوالات تحقیق، فرضیات و تعریف اصطلاحات بیان می‌گردد.

۱-۱ مقدمه

دانشگاههای هر کشور را می‌توان منشا اصلی رشد و پیشرفت در زمینه‌های گوناگون علمی، ادبی، فنی و فرهنگی دانست.

دانشگاهها به عنوان سازمانهایی که نقش اساسی در رشد و توسعه علمی، فرهنگی و تربیت نیروی انسانی متخصص دارند باید همگام با تحولات علمی، آموزشی و متناسب با نیازها و مقیاس‌های ملی و جهانی، فرایند کیفیت آموزشی خود را بطور مستمر بهبود بخشند. (هویدا و همکار، ۱۳۸۷)

دستیابی جهانی به آموزش عالی، نیاز به اطلاعات در مورد کیفیت علمی را افزایش داده است، از آنجا که آموزش دانشگاهی تصمیم مهمی در زندگی فرد است، دانشجویان و خانواده‌های آنان به دنبال اطلاعاتی هستند که به آنها در انتخاب دانشگاه یا رشته دانشگاهی کمک کند. نیاز به اطلاعات در مورد کیفیت علمی به گسترش رتبه‌بندی‌های دانشگاهی در بسیاری از کشورهای جهان منجر شده است. (پازارگادی و آزادی احمد آبادی، ۱۳۸۶)

رتبه‌بندی **دانشگاه‌ها** گامی اساسی در تضمین سطح کیفیت آموزش و پژوهش است. در صورت تعیین شاخص‌های درست و اساسی در رتبه‌بندی، منجر به رقابت علمی بین دانشگاه‌ها می‌شود.

افزایش تقاضا برای آموزش عالی و رقابت آزاد دانشگاهها، نارضایتی دانشجویان و اعضای هیات علمی و نهادهای اجتماعی از کیفیت آموزشی در دانشگاهها، از جمله دلایلی است که بهبود کیفیت آموزشی در دانشگاهها را ضروری نموده است و بدین منظور مدیریت سیستم‌های آموزش عالی در جهان از رویکردها و شیوه‌های مختلفی جهت ارتقاء کیفیت استفاده نمودند. (هویدا و همکار، ۱۳۸۷، ص ۱۳۷)

بهبود کیفیت در آموزش عالی از رویکردهایی است که در دهه اخیر در بسیاری از نظامهای آموزش عالی و دانشگاههای جهان مورد توجه قرار گرفته است در سالهای اخیر تلاش‌های زیادی برای بهبود کیفیت صورت پذیرفته است، اما با وجود این آموزش عالی هنوز دچار برخی نارسایی‌ها در ابعاد کیفی است.

امروزه موضوع بهبود کیفیت آموزشهای دانشگاهی، جزء لاینفک گفتارهای سیاسی و اداری کارگزاران مرتبط با مدیریت آموزش عالی کشور است، بی‌آنکه توجهی اساسی به مفهوم کیفیت و سازوکارهای لازم برای بهبود آن شده باشد. حتی در برخی از سازمانها گفته می‌شود که تا به حال سیاست دانشگاه بر رشد کمی متکی بوده است و از این پس توجه به رشد کیفی خواهد بود. اینگونه تحلیل‌ها نشان از ناآگاهی از این مفهوم دارد و اینکه نمی‌توان بعد کمی و کیفی مؤثر بر کیفیت را از

هم جدا ساخت. لذا باید پذیرفت که هر اقدام کمی آثار کیفی خود را به همراه دارد. (یمنی دوزی، ۱۳۸۰)

از آنجا که دانشگاهها پایه‌های رشد علمی، فناوری و اقتصادی کشورها می‌باشند، رتبه بندی دانشگاهها در سراسر دنیا در جهت ارتقاء کیفی دانشگاهها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۲-۱ بیان مسأله

دانشگاه پیام‌نور با شعار آموزش برای همه، همه جا و همه وقت و با بردن علم و دانش به دورترین نقاط کشور ابزاری است برای عدالت آموزشی.

علاوه بر آن دانشگاه پیام‌نور به دلیل گستردگی و حضور فعال در سراسر کشور، بستری مناسب برای پایه‌ریزی و گسترش فرهنگ اسلامی پدید می‌آورد.

در حال حاضر ابر دانشگاه پیام‌نور با وجود ۵۰۰ مرکز و واحد و یک مرکز بین‌الملل با شعبات رو به گسترش در داخل و خارج و بیش از یک میلیون از جوانان مشتاق علم و تحصیلات عالی، بزرگترین شبکه آموزش عالی دولتی در کشور است و این افتخار را دارد که در میان دانشگاههای باز دنیا

رتبه ششم و در آسیا رتبه دوم را به خود اختصاص داده است. (<http://www.pnu.ac.ir/portal/Home/Default>)

و با استفاده از سیستم آموزش نیمه حضوری بیشترین سهم را در بخش آموزش عالی دولتی بر عهده دارد و این در حالی است که این دانشگاه در بین ۱۰ دانشگاه برتر کشور از لحاظ علمی جایگاهی را

به خود اختصاص نداده است. (موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، خبرنامه آموزش عالی، ۸۸/۵/۲۷)

و در رتبه‌بندی شانگهای و تایمز هیچ رتبه‌ای را کسب نکرده است. (موسسه پژوهش و برنامه ریزی

آموزش عالی، خبرنامه آموزش عالی، ۸۷/۱۲/۱۷)

۳-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق

از آنجا که رقابت شرط پیشرفت علمی است، با مشخص کردن جایگاه علمی دانشگاه پیام‌نور می‌توانیم موقعیت این دانشگاه را در مقایسه با سایر دانشگاهها مشاهده کنیم.

بنابراین نتیجه‌ای که از ارزیابی وضعیت دانشگاه پیام‌نور و آنگاه قیاس آن با سایر دانشگاهها حاصل می‌شود، سنجیدن توانمندی‌ها، نگاشت نقشه علمی دانشگاه و ترسیم راه دانشگاه و پی بردن به کاستی‌ها و تلاش برای رفع نارسائی‌ها و حل مسائل علمی، تحقیقاتی و فناوری دانشگاه است.

در بسیاری از کشورها و فرهنگ‌ها، مسئله مدیریت کیفی به طور ثابت در دستور کار موسسات آموزش عالی است. افزایش پاسخگویی آموزش عالی برای عموم مردم غالباً به عنوان دلیل اصلی تأکید زیاد بر کیفیت ذکر می‌شود. بنابراین هر نوع برنامه‌ریزی و طراحی استراتژی برای ارتقاء کمی و کیفی نیازمند ارزیابی وضع موجود و تعیین راهبردهای کارآمد و اثربخش متناسب با شرایط دانشگاه است. (پازرگادی، ۱۳۸۶، ص ۴۴)

بنابراین ما با انجام این پژوهش برآنیم تا با بررسی نسبی عملکرد دانشگاه پیام‌نور و مقایسه آن با سایر دانشگاه‌ها راهکارهایی را ارائه دهیم تا جایگاه دانشگاه پیام‌نور را در رده‌بندی دانشگاه‌های کشور و مراکز علمی دنیا ارتقاء دهیم تا این دانشگاه به سمتی پیش برود که همه جوانان افتخار کنند که وارد دانشگاه پیام‌نور می‌شوند.

۴-۱ اهداف تحقیق

هدف کلی و آرمانی این پژوهش مطالعه راهکارهای ارتقاء رتبه دانشگاه پیام‌نور در رتبه‌بندی‌های داخلی و خارجی است.

اهداف جزئی

- ۱- ارائه راهکار جهت توسعه، گسترش و ارتقاء جایگاه علمی دانشگاه پیام‌نور در سطح کشور
- ۲- ارائه راهکار جهت بهبود جایگاه علمی دانشگاه در سطح بین‌المللی
- ۳- ارائه راهکار به مدیران، مسئولان و برنامه‌ریزان دانشگاه جهت بهبود جایگاه علمی دانشگاه

۵-۱ سوالات تحقیق

سوال اصلی تحقیق

مطالعه راهکارهای ارتقاء رتبه دانشگاه پیام‌نور در رتبه‌بندی‌های داخلی و خارجی

سوالات فرعی تحقیق

دانشگاه پیام نور در حال حاضر از چه جایگاه علمی نسبت به سایر دانشگاهها در کشور برخوردار است؟

- ۱- آیا دانشگاه پیام نور با وجود تعداد زیاد دانشجو از لحاظ علمی از جایگاه مناسبی نسبت به سایر دانشگاههای کشور برخوردار است؟
- ۲- چگونه می توان باعث ارتقاء رتبه علمی این دانشگاه در کشور و در سطح بین المللی شد؟

۱-۶ فرضیات تحقیق

- ۱- دانشگاه پیام نور از نظر علمی از جایگاه مناسب در سطح کشور و سطح بین المللی برخوردار نیست.
- ۲- به نظر می رسد ضعف عمده دانشگاه پیام نور نسبت به دانشگاههای دیگر مربوط به مرتبه علمی اعضاء هیئت علمی باشد.
- ۳- تعداد مقالات چاپ شده جهانی اعضاء هیئت علمی دانشگاه پیام نور کم تر از دانشگاههای دیگر است.
- ۴- نسبت استاد به دانشجو در دانشگاه پیام نور نسبت به دانشگاههای دیگر بالاتر است.
- ۵- سهم پژوهش نسبت به کل بودجه در دانشگاه پیام نور نسبت به دانشگاههای دیگر کمتر است.
- ۶- تعداد مراکز تحقیقاتی دانشگاه پیام نور کمتر از دانشگاههای دیگر است.
- ۷- دسترسی به منابع علمی در دانشگاه پیام نور نسبت به دانشگاههای دیگر در وضعیت مناسبی قرار ندارد.
- ۸- تعداد دانشجویان بین المللی دانشگاه پیام نور از دانشگاههای دیگر کمتر است.
- ۹- امکانات آموزشی در دانشگاه پیام نور نسبت به دانشگاههای دیگر کمتر است.

۱-۷ اصطلاحات و واژه ها

در این تحقیق مفاهیم اساسی به کار رفته در فرضیات به صورت عملیاتی تعریف و توصیف می گردند، به جهت رعایت اختصار، فقط واژههایی که نیاز به توصیف دارند بیان شده اند .

۱-۷-۱ راهکار: یعنی برنامه‌ریزی

راهکار به معنی بررسی سیاست‌گذاری‌ها، اقدام‌ها و کنش‌هایی است که برای تحقق هدف مشخص در پیش گرفته می‌شود. (تعریف محقق)

۲-۷-۱ ارتقاء(بهبود) کیفیت

مرحله حساب شده و آگاهانه ایست برای پیشرفت و بهبود مداوم کیفیت و تاثیرگذاری بر مهارت یادگیری دانشجویان. (سیاری و همکاران، ۱۳۸۵، ص ۸۹)

۳-۷-۱ رتبه: پایه، مرتبه، قدر و منزلت و جاه (فرهنگ دهخدا)

۴-۷-۱ دانشگاه

دانشگاه را در فرهنگ‌های لغت این گونه تعریف کرده‌اند: نهادی برای آموزش عالی. که سه ویژگی اصلی دارد:

- دانشکده‌هایی در رشته‌های گوناگون دانش
- تسهیلاتی برای پژوهش استادان و دانشجویان
- رتبه‌های آموزشی که به دانشجویان و استادان داده می‌شود.

دانشگاه در تمام سطوح علمی گوناگون (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا) و رشته‌های مختلف، مدرک دانشگاهی ارائه می‌نماید. (فرهنگ دهخدا)

۵-۷-۱ دانشگاه پیام نور

یکی از دانشگاه‌های ایران است که در سال ۱۳۶۷ تأسیس شد.

دانشگاه پیام نور نیز از جمله دانشگاه‌های دولتی و زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌باشد ولی سامانه آموزشی آن با سایر دانشگاه‌های دولتی متفاوت است و بر مبنای آموزش غیرحضوری استوار است. شیوه آموزشی این دانشگاه، آموزش باز و از دور است. از سال ۱۳۸۶، علاوه بر زبان فارسی، زبان عربی را نیز به عنوان زبان دوم و رسمی در نظام آموزشی این دانشگاه وارد کرده‌اند. (وب سایت پیام نور)

۶-۷-۱ رتبه بندی (ranking)

تکنیکی است برای رتبه بندی مقایسه‌ای و رده‌بندی موسسات آموزش عالی بر حسب عملکرد و یا بر اساس تعدادی ملاک‌های مشخص. (حجازی و همکاران ، ۱۳۸۷ ، ص ۱۳)

۷-۷-۱ رتبه بندی داخلی

پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) بر اساس فعالیت دانشگاهها ، سنجش عملکرد پژوهشی دانشگاهها و موسسات پژوهشی و فناوری ، نسبت به ارزیابی و رتبه بندی دانشگاهها و موسسات پژوهش، پارکهای علم و فناوری، نشریات علمی و دانشمندان و پژوهشگران اقدام می‌کند. (موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، خبرنامه آموزش عالی، ۱۳۸۸)

۸-۷-۱ رتبه بندی خارجی

همه ساله دانشگاه‌های جهان بر اساس معیارهای خاص علمی، آموزشی و... رده بندی می‌شوند. این رده‌بندی ها از طریق محافل مختلفی اعلام می‌شود. رده‌بندی های اعلام شده تا حدی با هم متفاوت هستند و این به دلیل تفاوت معیارهای رده بندی موسسات مختلف می‌باشد. (سایت ویکی پدیا)

۹-۷-۱ شاخص

عناصری هستند که بعضی از موارد را مشخص می‌کنند ، در زمینه تضمین کیفیت آنها می‌توانند پیامی را در مورد جنبه‌ای از کیفیت نشان دهند . شاخص می‌تواند به بسیاری از جنبه های موسسه یا برنامه اشاره کند. شاخص آماره‌هایی دارای ارزش افزوده هستند در مورد بعضی از چیزها که اندازه‌گیری می‌شود و نقطه ارجاع است آنها علائم و نشانهایی از جنبه‌های تحت بررسی هستند. (پازارگادی و آزادی احمد آبادی ۱۳۸۶ ، ص ۴۹)

۱۰-۷-۱ کیفیت

کیفیت یک مفهوم چند شکلی و چند بعدی است. تصورات ، ارزشها ، مقاصد کلی و اهداف خاص هر فرد یا گروه ذینفع، پایه‌های تعریف کیفیت را تشکیل می‌دهند. کیفیت مجموع ویژگیها و خصوصیات یک فرآورده یا خدمت است که بیانگر توانائی آن در برآورده کردن خواسته‌های بیان شده می‌باشد. (حجازی و همکاران ، ۱۳۸۷ ، ص ۱۴)

ساده ترین تعریف کیفیت در آموزش عالی (مناسب بودن برای هدف ویژه) است. (بازرگان، ۱۳۸۱)

۱-۷-۱۱ ارزیابی

گردآوری اطلاعات درباره فعالیت‌ها، ویژگی‌ها و بروندهای یک برنامه یا یک سیستم و قضاوت درباره آنها و تطبیق آنها با استانداردها برای بهبود اثر بخشی و یا اطلاع‌رسانی برای تصمیم‌گیری جهت برنامه‌ریزی آینده. (بازرگان، ۱۳۸۳)

۱-۷-۱۲ ارزیابی کیفیت

هر گونه فعالیت ساختارمند جمع‌آوری اطلاعات که منتهی به قضاوت درباره کیفیت برنامه یا واحد آموزشی گروه گردد. (حجازی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۱۲)

۱-۷-۱۳ اعتبار سنجی

فرآیندی است که مجموعه‌ای از استانداردهای از قبل تدوین شده را در یک سازمان مد نظر قرار می‌دهد و میزان تطابق وضعیت موجود موسسه را با آن استاندارد ها، ارزیابی می‌کند. با مقایسه ویژگی‌های وضعیت موجود موسسه با استانداردهای از قبل تدوین شده، کیفیت موسسه مورد سنجش قرار می‌گیرد. (حجازی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۱۲)

فصل دوم

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

۱-۲ بخش اول : پیشینه تحقیق و مبانی نظری

۱-۱-۲ مقدمه

در طی دو دهه گذشته اغلب نظام‌های آموزش عالی جهان کوشش‌هایی را در حوزه ارزیابی و بهبود کیفیت آموزش، پژوهش و عرضه خدمات تخصصی در سطح دانشگاه و در سطح ملی به عمل آوردند کشورهایی که دارای تجربه موفق در این زمینه می‌باشند از ارزیابی درونی به عنوان رویکرد زیر بنایی جهت اشاعه فرهنگ کیفیت استفاده کرده‌اند این کشورها پس از انجام ارزیابی درونی به انجام ارزیابی بیرونی پرداخته‌اند و علاوه بر آن برای استقرار نظام تضمین کیفیت ساختارسازی کرده‌اند. (بازرگان، ۱۳۸۶، ص ۲۵)

از سال ۱۳۷۵ به ویژه از سال ۱۳۷۹ بحث کیفیت در نظام آموزش عالی کشور به طور گسترده مورد توجه قرار گرفته است یکی از کوشش‌های بعمل آمده برنامه‌ریزی و اجرای ارزیابی درونی در دانشگاه‌های کشور توسط سازمان سنجش کشور بوده است. در همین راستا موضوع ارزشیابی و اعتبارسنجی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی مطرح و تدوین طرح عملیاتی نمودن آن به مرکز مطالعات، تحقیقات و ارزشیابی آموزشی سازمان (گروه ارزشیابی، اعتبار سنجی و تضمین کیفیت) محول گردید. (محمدی، ۱۳۸۶)

۲-۱-۲ مروری بر پژوهشهای انجام شده

۱-۲-۱-۲ پیشینه تحقیق در خارج کشور

۱- در پژوهشی که توسط لاگروسن (Lagrosen) و همکارانش با عنوان بررسی ابعاد کیفیت در آموزش عالی انجام گرفت، ۱۱ جنبه کیفیت شناسایی شد: همکاری جمعی، اطلاعات و پاسخگویی، موضوعات درسی پیشنهادی، تسهیلات دانشگاه، فعالیت‌های مربوط به تدریس، ارزیابی‌های درونی، ارزیابی‌های بیرونی، تسهیلات رایانه‌ای، همکاری و مقایسه عوامل پس از مطالعه و منابع کتابخانه‌ای. داده‌های به دست آمده نشان داد که ۷ جنبه از ۱۱ جنبه کیفیت، میانگین بالاتر از ۵ در مقیاس هفت درجه‌ای دارند. (Lagrosen S, 2004)